

Standbeeld op de Vrijdagmarkt te Gent door P. de Vigne (1863).

ARTEVELDE, Jacob van, Gents volksleider (†1345), wiens naam een begrip werd in de V.B. De historische feiten zijn deze: toen het Franse leen Vlaanderen, dat voor zijn nijverheid de Engelse wol niet kon ontberen, met volledige werkloosheid bedreigd was ten gevolge van het conflict tussen de Franse en de Engelse koning, stelde Artevelde, opperhoofdman van Gent, zich aanvankelijk tot doel Vlaanderen buiten het conflict te houden, ook door het sluiten van een handelsovereenkomst met Brabant; nadien speelde hij resoluut de Engelse kaart. Hij werd echter bedrogen in zijn poging tot Vlaamse en Gentse eensgezindheid en viel als slachtoffer van een volksoproer: in een botsing tussen wevers en volders werd hij in zijn huis op de Kalandenberg te Gent vermoord.

H. van Werveke ziet Artevelde als de man die in zijn tijd de economische belangen en de neutraliteit van Vlaanderen wilde dienen (al voelde hij zich uiteindelijk genoopt de Engelse kant uit te gaan) en als voorbode van de latere eenmaking van de Nederlanden. Dezelfde visie op de Gentse ruwaard ligt ten grondslag aan Armand Boni's roman *De onvoltooide van Gent*. We horen de echo ervan in het lied „Wie herbracht hier de rust...? Wie vond werk voor het volk...?” (Arteveldelied van N. Destanberg en F.A. Gevaert).

Prof. Van Werveke zegt verder: „Eerst de XIXe eeuw, onder den invloed van democratische en Vlaamschgezinde stroomingen, heeft weer een heel ander licht op hem laten vallen.” Daartoe heeft in ruime mate de historische roman *Jacob van Artevelde* van H. Conscience bijgedragen. Deze zegt in zijn voorrede: „Het is onze bedoeling hem in de oogen van ons volk te herstellen als zinnebeeld van de Vlaamsche ontvoogdingsstrijd tegen den Romaanschen invloed, als zinnebeeld van eene staatkunde die Vlaanderens grootheid wilde bewerken door de economische welvaart van onze volksgemeenschap, en als zinnebeeld van de persoonlijke vrijheid... als symbool van de Vlaamsche beweging...”

Reeds in 1812 werd een lans gebroken voor Jacob van Artevelde: E. Norbert Cornelissen (1769-1849)

schakelde in zijn redevoering *De l'origine des progrès et de la décadence des Chambres de Rhétorique établies en Flandres* (op het feest van de Gentse Fontaine) een *Notice sur Jacques van Artevelde* in. Alhoewel Cornelissen helemaal op Frankrijk georiënteerd was heeft hij met die *Notice* het zijne bijgedragen tot een eerherstel van de miskende J. van Artevelde en tot de oorsprong van de Vlaamse romantiek. Prudens van Duyse heeft Cornelissen in een vers bezongen als de man die „Artevelde aan Vlaanderen terugschonk”.

Van het begin van de V.B. af in het Belgisch regime heeft Jacob van Artevelde betekenis als symbool.

Reeds in 1832 wordt zijn beeld opgeroepen door Ph. Blommaert in zijn *Aenmerkingen over de verwaerloozing der Nederduitsche tael*: „O Artevelde, hoe vervolgen en verontwaerdigd zoudt gij niet wezen, zaegt gij de hedendaagsche verbastering onzer landgenooten!” Van een ander standpunt noemt in 1846 Baron de Stassart J. van Artevelde „een heerschezuchtige volksmenner”.

In juli 1845 stichtten H. Conscience, Th. van Ryswyck, G. Wappers e.a. te Antwerpen de vereniging *De Toekomst*, die het Heilig Verbond, zoiets als een Vlaamse vrijmetselarij met symbolische ritus, werd. De Gentse afdeling ervan heette het *Arteveldekamp*.

In 1863 werd te Gent – de Arteveldestad! – in aanwezigheid van de Koning, het standbeeld van Jacob van Artevelde onthuld; voor deze gelegenheid werd de *Artevelde-cantate* door F.A. Gevaert gecomponeerd.

In 1879 verscheen van Leo Vanderkindere *Le siècle d'Artevelde*, waarin „eene roerende hulde aan het voorgeslacht der Vlamingen” werd gebracht.

In *De Halletoren* van 12 december 1875 bezingt Theophiel Coopman Vlaanderen als „het land der Artevelden”.

Aan de voet van Arteveldes standbeeld deed zich in maart 1865 het incident voor, waarbij Prosper Matton als lid van de Burgerwacht weigerde in het Frans te antwoorden op de naamafroeping door zijn commandant. Ledeganck dichtte een lied over „de stad... die Artevelde heeft gevoed”. Julius Vuylsteke had geschreven over „Artevelden, halve goden, in 't oude Griekenland, in Vlaanderen.” Onder dezelfde romantische belichting past het te luisteren naar het 'k *Zie de Artevelden in Klokke Roeland* van A. Rodenbach en naar *De wijze man van Gent* in het spreekkoor *Ik ben Roeland* van F. Vercnocke.

In tegenstelling tot al het voorgaande staat de opvatting van Steyaert, voorzitter van de *Gentse Société flamande pour la vulgarisation de la langue française*, die op 11 februari 1900 Jacob van Artevelde oproept als een getuige tegen de V.B. Wat dan weer werd tegengesproken door de latere Koning Albert I, toen hij als kroonprins een officieel bezoek aan Gent bracht en in zijn (eerste) Nederlandse toespraak het beeld van Jacob van Artevelde opriep.

Treffend voor de betekenis die in de V.B. aan de Artevelde-figuur (= ruwaard van Vlaanderen) werd gegeven, is het feit dat de man die als leidende persoon van de frontbeweging der Vlaamse soldaten (1914-'18) werd beschouwd, de titel „ruwaard” kreeg.

Het activisme heeft zich herhaaldelijk op Jacob van Artevelde beroepen. Naar aanleiding van de onafhankelijkheidsverklaring door de Raad van Vlaanderen op 22 december 1917 had te Gent een betoging plaats: „Bij Artevelde's beeld zwoer men plechtig met opgeheven arm trouw aan den Vlaamschen staat”. Op 18 mei 1918 noemde Ds. J.D. Domela Nieuwenhuis Nyegaard in zijn redevoering Vlaanderens Ontwaken Jacob van Artevelde „de wonderenwekker”. M. Basse meent dat het optreden van de activisten soms werd verdedigd door het te vergelijken met dat van Jacob van Artevelde. Op 18 februari 1929, bij een hulde van Borms te Sint-Amandsberg, noemt Roza de Guchtenaere Borms „de tweede Artevelde”.

Ook René de Clercq ziet Borms als een tweede Artevelde en profiteert van de man die hij bezingt: „Door hem zal Vlaanderen weer als Vlaanderen spreken, voor 't eerst, sinds Artevelde... Een held zal hij zijn, een redder, of een martelaar.” Met deze visie is de blik van Lodewijk Dosfel op Jacob van Artevelde verwant. Als voorbeeld van een „groot man in de wereld” noemt hij „een van Artevelde, die zijn volk een rijk vaderland wilde schenken en het vaderlandsch gevoel verruimde...” In zijn rede, op 15 oktober 1916 te Antwerpen gehouden voor de katholieke studentenvergadering, waarschuwt hij: „... heden biedt zij (de openbare mening) de gravenkroon voor Artevelde, morgen vermoordt zij hem met de dolk...”

Herhaaldelijk is Jacob van Artevelde in de literatuur van de V.B. het klassieke voorbeeld van de leider wiens politiek waagspel mislukt door de verdeeldheid van het volk: „Gij zijt nog dezelfde als de Leliaarts die ... met den graaf Artevelde's gezag ondermijnden...” (Cyriel Verschaeve). Dezelfde opvatting spreekt uit Paul de Monts toneel- en luisterspel *Artevelde's Val*, dat in 1952 bekroond werd met de Driejaarlijkse Staatsprijs voor Toneelletterkunde.

Behalve dat Verschaeve aan de figuur van Jacob van Artevelde een toneelstuk wijdde, gebruikte hij zijn naam een vijftigtal keren in zijn werk. Hij stelt o.m. Borms naast Artevelde, noemt Artevelde „burgerheld” in de „glorietijd van Vlaanderen”, in „de glorieuze eeuwen ... deze der Artevelden”. Hij gewaagt van „de grote figuur van Artevelde: groots, edel, koninklijk...”, spreekt van „Artevelde's wijsheid”, van „de reus uit ons volk, Artevelde”. Verschaeve toont Jacob van Artevelde als de democraat die de Franse invloed wil weren: „... Artevelde droeg gedachten in zijn hoofd, geduchte ook voor Frankrijk...”, met een „wijduitgespannen maar één volksideaal”. Maar „Op 30 april 1540 wordt de Noorderorde en Artevelde's droom begraven... en Vlaanderen verzonk in den Bourgondischen grootstaat...”.

De opvatting van Verschaeve dat „vrijheidszin, godsdienstzin, levenslust... de grootste helden voortbrachten: Artevelde...” en dat Artevelde's droom uitgedrukt kan worden met Beethovens *Alle Menschen werden Brüder* heeft Jacob van Artevelde als motief in de V.B. op bijzondere manier gekleurd, zodat het vers van A. van Wilderode in Vlaanderen herrijst (muziek van R. Veremans): „Ons hart is met Artevelde” aan een romantische werkelijkheid in de V.B. beantwoordt.

LITERATUUR: L. Dosfel, *Verzameld werk*, II-III (z.j.); -

Ph. Blommaert, *Aenmerkingen over de verwaerlooing der Nederduitsche tael* (1832); - H. Conscience, *Jacob van Artevelde* (1847); - L. Vanderkindere, *Le siècle d'Artevelde; étude sur la civilisation morale et politique de la Flandre et du Brabant* (1879); - P. Fredericq, *Schets eener geschiedenis der Vlaamsche Beweging*, I (1906); - A. Jacob, *Conscience Artevelde en de nationale inslag bij den historischen roman*, in *De Stroom* (15 juli 1918); - C. Verschaeve, *Jacob van Artevelde* (1924); - R. de Clercq, *Een wijnavond bij Dr. Aldegraaf* (1927); - M. Basse, *De Vlaamsche Beweging van 1905 tot 1930*, I (1930); - J. Vermeulen, *De groei en de bloei van de Arteveldefiguur in de volksziel* (1939); - M. van de Velde, *Geschiedenis der Jong-Vlaamsche Beweging 1914-1918 van bewijsstukken voorzien* (1941); - H. van Werveke, *Jacques van Artevelde* (1942); - C. Verschaeve, *Jacob van Artevelde; drama in vijf bedrijven* (1949); - C. Verschaeve, *Verzameld werk*, III, VII-VIII (1956, '59-'61); - P. de Keyser, *Honderd jaar Arteveldeverering*, in *Jaarboek van de Koninklijke Soevereine Hoofdkamer van Rethorica „De Fonteine” te Gent*, XII-XIII (1962-'63, p. 125-127); - H.J. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, I (1963). MARCEL BOEY

ARTEVELDEKAMP. - Gentes, afdeling van het